

ОСНОВНІ КОНЦЕПТИ СУЧАСНОГО БРИТАНСЬКОГО ВОЄННОГО МЕДІА-ДИСКУРСУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОДІЙ У СИРІЇ)

У статті розглянуто основні концепти британського воєнного медіа-дискурсу та їх роль у декодуванні воєнної події реципієнтами. Доведено, що семантичне наповнення та функціонування концептів у воєнному медіа-дискурсі змінюється залежно від загострення ситуації. Проведений концептуальний аналіз британського воєнного медіа-дискурсу показав, що залежно від цього формуються контекстуальні моделі реципієнтів: концепти не лише дозволяють реципієнтові правильно декодувати воєнні події, але й відтворити певну реальність на підставі цієї інтерпретації.

Ключові слова: воєнний медіа-дискурс, війна, концепт, субконцепт, контекстуальна модель.

I. Вступ

Дослідження різних типів дискурсу набуло значної популярності вже в другій половині ХХ ст. Теоретичну базу з дискурсології закладено в працях В. Борботько, М. Бутиріної, Т. ван Дейка, Є. Кожемякіна, М. Макарова, Д. Матесон, К. Серажим, Л. Супрун, М. Телбот та ін. При цьому воєнний медіа-дискурс залишився поза увагою вчених. Утім його ґрунтовне дослідження, на нашу думку, уможливило б розробку не лише механізмів правильного декодування певної воєнної події одержувачем повідомлення, а й підходів до формування адекватної картини світу в умовах конфлікту. Для всебічного вивчення воєнного медіа-дискурсу необхідним видається проаналізувати структуру й функціонування його провідних концептів. Більшість наукових розвідок, де автори так чи інакше торкаються аналізу концепту, є текстоцентричними (М. Болдирев, Л. Василик, А. Вежбицька, В. Карасик, О. Кубрякова, Дж. Лакофф, Р. Лангаккер, Д. Ліхачов, В. Маслова, Р. Павільоніс, Ю. Степанов, Я. Прихода, Ю. Прохоров, Ч. Філлмор, О. Ясіновська, М. Яцимірська та ін.). Проте, на нашу думку, дослідження концепту саме у сфері дискурсу надасть змогу розширити межі його розуміння, детально вивчити сферу його функціонування, визначити вплив на формування як контекстуальних моделей сучасності, так і медіа-картини світу загалом. Тому доволі актуальним видається завдання аналізу основних концептів воєнного медіа-дискурсу саме з позицій дискурсології.

II. Постановка завдання та методи

Головна мета статті – проаналізувати основні концепти британського воєнного медіа-дискурсу та їх роль у декодуванні воєнних подій реципієнтами. Мета цієї розвідки передбачає вирішення таких завдань: 1) охарактеризувати стан дослідженості проблеми на сучасному етапі; 2) визначити межі функціонування концепту «war» в британському воєнному медіа-дискурсі; 3) виявити основні концепти сучасного британського воєнного медіа-дискурсу та їх значення в репрезентації подій 2011 р. в Сирії; 4) дослідити роль концептів у формуванні контекстуальних моделей реципієнтів при декодуванні воєнних подій. Застосовано такі методи дослідження: дискурс-аналіз, контент-аналіз та концептуальний аналіз.

III. Результати

У сучасному світі традиційні форми війни змінилися [1, с. 96], що привело до значного розширення семантичного наповнення концепту «війна». Ґрунтуючись на даних тлумачних словників, можна виділити щонайменше чотири основних визначення концепту «війна» [1, с. 96]. У всіх них актуалізовано не лише розуміння війни як озброєного конфлікту, а і як стану ворожнечі між державами. Субконцепти, які входять до головного концепту воєнного медіа-дискурсу – «війна», залежать не лише від контексту воєнного повідомлення, а й від певної ситуації, у якій відбувається комунікативна подія. Іншими словами, залежно від загострення чи ослаблення конфлікту на перший план виходять ті чи інші складники війни.

Перші антиурядові виступи в Сирії мали місце в січні 2011 р. У британському воєнному медіа-дискурсі репрезентацію цих подій було розпочато з доволі нейтрального концепту «conflict» («конфлікт»). Спочатку цей концепт розуміли як «активне розходження думок людей із протилежними точками зору або принципами» [2], «серйозне непогодження чи суперечки, зазвичай довготривалі» [4], «стан непогодження чи суперечок між людьми, групами, країнами» [3]. Концепт «conflict» пов'язаний із вимогами опозиції відставки президента Башара Асада, припинення правління партії Баас та проведення в країні демократичних виборів. Із загостренням ситуації в бе-

резні 2011 р. на перший план виходить концепт «conflict» як: «бій між двома чи більше групами людей чи країн» [2], «затяжна озброєна боротьба» [4], «бій або війна» [3]. З цього часу конфлікт у Сирії подається як «The Syrian government's brutal crackdown on pro-democracy demonstrations» («Жорстокі силові заходи сирійського уряду проти про-демократичних демонстрацій»), «savage war against the pro-democracy movement» («жорстока війна проти про-демократичного руху») [5].

Масові заворушення в різних містах Сирії навесні 2011 р. контекстуально зумовили появу в британському воєнному медіа-дискурсі концептів «unrest», «protest», «revolution», «crackdown» («заворушення», «протест», «революція», «силові заходи»). Утім якщо, наприклад, при поданні подій в Україні в 2013–2014 рр. спочатку з'явилися концепти «protest» та «unrest» і, як наслідок – концепт «conflict», то тут спостерігаємо іншу картину: концепт «conflict» став причиною появи означених концептів. Зрозуміло, що йдеться про різні витoki проблеми, але це ще раз підтверджує думку про те, що семантичне наповнення концепту може певною мірою змінюватись залежно від певної геополітичної, а згодом – і комунікативної ситуації. На відміну від медіа-рецепції українських подій, де концепт «protest» спочатку функціонував як досить нейтральний [1], у висвітленні сирійських подій він майже відразу актуалізується як «щось, що ви робите, щоб публічно продемонструвати, що ви вважаєте щось неправильним чи нечесним; слова чи дії, які показують, що ви не хочете, щоб хтось робив щось, або вам це дуже не подобається» [1, с. 96]. І майже одразу цей концепт набуває конотацій жорсткості й пов'язується з «armed demonstrators protecting neighbourhoods» («озброєні демонстранти, які захищають свої райони»), «bloody crackdown on protesters» («криваві силові заходи, вжиті до протестуючих») [5]; «the violent suppression of protests» («жорстоке придушення протестів»), «a major showdown» («головний поєдинок») [6]. Означення концепту «protest» як «anti-government» («протиурядовий») показує, що громадяни налаштовані проти існуючого урядового режиму.

До коментування подій, що відбуваються, залучають представників різних соціальних класів. Наприклад, екс-президент Лівана Амін Жмайель стверджує, що в Асада не було вибору, тільки вжити силові заходи до протестуючих, оскільки режим такого типу не може існувати без жорстоких репресій («brutal repression»), він базується на страху, і якщо люди почнуть втрачати свій страх, режим закінчиться [5]. Поряд із цим наводяться слова одного з протестуючих у Хомсі: «the city feared no one» («місто не злякалось нікого»), «Tell Bashar he is finished and we will prevail» («Скажіть Башару, що йому кінець і ми переможемо») [5]. Ще один протестуючий з Дамаска каже, що в Сирії найбільш репресивний режим на Близькому Сході, а Асад – найгірший диктатор [6]. Така презентація точок зору сприяє тому, що різні соціальні групи декодують певну подію однаково. Отже, концепт «protest» формує в уявленні реципієнтів картину подій, що відбуваються, як справедливі дії громадян проти існуючого жорстокого режиму президента Башара.

На нашу думку, концепти беруть участь у формуванні контекстуальних моделей реципієнтів. Визначаючи контекстуальні моделі, Т. ван Дейк стверджує, що як будь-які ментальні моделі, вони концептуалізуються в епізодичній пам'яті з ситуацій, дій або подій, які люди обговорюють, обмірковують, спостерігають або в яких безпосередньо беруть участь, але, на відміну від суто ментальних моделей, контекстуальні моделі являють собою епізодичні репрезентації, які постійно оновлюються залежно від комунікативної події, в якій вони задіяні [7]. Це можна прослідкувати, проаналізувавши, наприклад, функціонування концептів «unrest» («заворушення») і «uprising» («повстання»). Концепти «unrest» і «uprising» з'являються у британському воєнному медіа-дискурсі подій у Сирії навесні 2011 р. Компонентний аналіз семантики слова-імені «unrest» виявляє, що це «незгода або бойові дії між різними групами людей» [2], «політична ситуація, за якої люди протестують чи поведуться жорстоко» [3], «стан незадоволення, порушення порядку, тривоги, зазвичай включає публічні демонстрації чи безладдя» [4]. Спочатку актуалізується перша частина його визначення – незгода, незадоволення режимом Башара, а сам концепт характеризується як «anti-government» («протиурядовий»). Таким чином, у одержувача повідомлення формується контекстуальна модель цієї ситуації: громадяни не задоволені політикою уряду і висловлюють бажання його відставки. Далі, із загостренням ситуації, на перший план виходить функціонування концепту «unrest» як безладдя; ситуація, за якої люди поведуться жорстоко. Також спочатку досить нейтральний концепт «uprising» («акт неприйняття») [2], «спроба групи людей змінити уряд» [3]), який навесні зустрічається лише в комбінації із означенням «anti-government» («протиурядовий»), згодом набуває жорстокого конотативного забарвлення у визначеннях «uprising against Mr Assad, one of the Arab world's most autocratic leaders» («повстання проти містера Асада, одного з найавтократичніших лідерів арабського світу») [6] і пов'язується з «blood-soaked standards of the repressions» («просочені кров'ю стандарти репресій»). З літа 2011 р. означені концепти пов'язані з бойовими діями в Сирії. Таким чином, контекстуальні моделі реципієнтів докорінно змінюються з березня 2011 р. до липня 2011 р. На зміну розуміння цих концептів як стану незгоди із чимось приходять їх декодування як бойових дій, вони перестають бути нейтральними і подаються в тісному зв'язку з концептами «violence», «massacre», «assault» («насильство», «бійня, різанина», «атака, штурм»).

Серед сучасних концептів воєнного медіа-дискурсу важливе місце посідають концепти «tension» («напруженість») та «crisis» («криза»). Вони мають вагоме значення не лише для інтерпретації подій реципієнтом, але й для відтворення реципієнтом реальності на основі цієї інтерпретації. Репрезентація подій у Сирії в британському воєнному медіа-дискурсі актуалізує такі значення слова-імені «tension»: «ментальна чи емоційна натягнутість» [4], «стан латентної ворожнечі або непогодження між людьми чи групами» [8], «відчуття страху або гніву між двома групами людей, які не довіряють один одному» [2]; слова-імені «crisis»: «час сильних труднощів чи небезпеки» [4], «нестабільний або критичний час чи стан, за якого настає рішуча зміна» [8], «дуже складний чи небезпечний момент у ситуації» [2]. Обидва концепти з'являються майже синхронно у воєнному медіа-дискурсі подій у Сирії. Однак, на відміну від концепту «tension», який влітку 2011 р. лише констатує тогочасну ситуацію («sectarian tensions are rising»), концепт «crisis» одразу пов'язується із «armed struggle» («озброєна боротьба») та подається як наслідок незгоди військових атакувати цивільних осіб і переходити на інший бік: «As more members of the military refuse to attack civilians and change sides, the crisis is already showing worrying signs of descending into armed struggle» [5]. Тобто концепт «crisis» не лише репрезентує погіршення ситуації, але й пояснює реципієнтові причини цього погіршення. Пізніше, восени 2011 р., функціонування концепту «tension» виходить за межі суто внутрішнього сирійського конфлікту: «...international tensions over the fighting inside the country worsened» («міжнародна напруженість стосовно бійки в межах країни зростає») [6]. Отже, семантика концептів «tension» та «crisis», що поєднується у дискурсі з іншими концептами, додає їх сприйняттю тривожної експресії, яка виявляється в очікуванні чогось негативного.

IV. Висновки

Таким чином, можна стверджувати, що основними концептами сучасного британського воєнного медіа-дискурсу є: «conflict», «unrest», «uprising», «protest», «revolution», «crackdown», «tension» та «crisis». Семантика зазначених концептів може змінюватись із загостренням ситуації, актуалізуючи різні аспекти певного слова-імені. Залежно від цього формуються контекстуальні моделі реципієнтів: концепти дозволяють реципієнтові не лише правильно декодувати воєнні події, а й відтворити певну реальність на підставі цієї інтерпретації. Подальше дослідження ролі концептів у воєнному медіа-дискурсі дозволить визначити принципи створення контекстуальної моделі війни та розробити механізми її правильного декодування реципієнтом.

Список використаної літератури

1. Павленко В. В. Концепт «protest» як складова частина концепту «war» (за матеріалами британської якісної преси). *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2014. № 4 (20). С. 94–98.
2. Cambridge Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english>.
3. Longman Dictionary. URL: <http://www.ldoceonline.com/dictionary>.
4. Oxford Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition>.
5. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com>.
6. The Telegraph. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/>.
7. Van Dijk T. A. Context Models in Discourse Processing. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.557.1104&rep=rep1&type=pdf>.
8. Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary>.

References

1. Pavlenko, V. (2014). Concept "Protest" as a Constituent Element of the Concept "War" (On the Materials of British Quality Newspapers). *Derzhava ta Regiony. Serija "Socialjni komunikacii"*, 4, 94–98 (in Ukrainian).
2. Cambridge Dictionary. (2017). Retrieved from: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english> (in English).
3. Longman Dictionary. (2017). Retrieved from: <http://www.ldoceonline.com/dictionary> (in English).
4. Oxford Dictionary. (2017). Retrieved from: <https://en.oxforddictionaries.com/definition> (in English).
5. The Guardian. (2017). Retrieved from: <https://www.theguardian.com> (in English).
6. The Telegraph. (2017). Retrieved from: <http://www.telegraph.co.uk/news/> (in English).
7. Van Dijk, T. A. (2006). Context Models in Discourse Processing. Retrieved from: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.557.1104&rep=rep1&type=pdf> (in English).
8. Webster Dictionary. (2017). Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/dictionary> (in English).

Стаття надійшла до редакції 01.11.2017.

Павленко В. В. Основные концепты современного британского воєнного медіа-дискурса (на материалах событий в Сирии)

В статье рассматриваются основные концепты британского воєнного медіа-дискурса и их роль в декодировании воєнного события реципиентами. Доказывается, что семантическое наполнение и функционирование концептов в воєнном медіа-дискурсе изменяется в зависимости от обострения ситуации. Проведенный концептуальный анализ британского во-

енного медиа-дискурса показал, что в зависимости от этого формируются контекстуальные модели реципиентов: концепты не только позволяют реципиентам правильно декодировать военные события, но и воссоздать определенную реальность на основе этой интерпретации.

Ключевые слова: военный медиа-дискурс, война, концепт, субконцепт, контекстуальная модель.

Pavlenko V. The Principal Concepts of Modern British War Media Discourse (on the Materials of the Events in Syria)

Research methodology. The research is based on the discourse analysis of British war media discourse. The following methods were applied: content-analysis – to define the borders of concept «war» functioning in British war media discourse and to distinguish the principal concepts of modern British war media discourse; conceptual analysis – to research the semantic meaning of the principal concepts and their role in the formation of recipients' context models while decoding war events.

Results. The principal concepts of modern British war media discourse were researched as well as their role in the formation of recipients' context models. In a modern world traditional forms of war have changed, which led to a significant enhancement of the semantic structure of the concept «war». A thesaurus gives at least four definitions of «war», all of which actualize understanding of war not only as an armed conflict but also as a state of hostility between the countries. Subconcepts included into the main concept of war media discourse – «war» – depend on the context of war message as well as on the certain situation in which the communicative event is being realized. It can be proved by analyzing the functioning of the concepts «protest», «unrest» and «conflict» in different surroundings: in Ukrainian events (2013–2014) and in Syrian events (2011). While in Ukrainian events the first concepts were «protest», «unrest», and a result – «conflict», in Syrian events the concept «conflict» caused the appearance of those concepts. It is clear that there are different causes of the the problem. However, this shows that the semantic meaning of a concept can change under the influence of geopolitical, and then – communicative situation.

Novelty. The author distinguishes the principal concepts of modern British war media discourse as follows: conflict, unrest, uprising, protest, revolution, crackdown, tension and crisis. It is proved that the semantic meaning of concepts and their functioning in war media discourse can change depending on aggravation of the situation, and due to this, the recipients' context models are formed: the concepts not only allow the recipients to decode the war events in a proper way but also to reconstruct a certain reality on the basis of this interpretation.

The practical significance. The research results can be used to define the principles of the formation of war context model and to work out the mechanisms of its proper decoding by the recipients.

Key words: war media discourse, war, concept, subconcept, context model.